

Warszawa, 11 kwietnia 2017 r.

Zagraniczni studenci i pracownicy naukowcy w polskich uczelniach

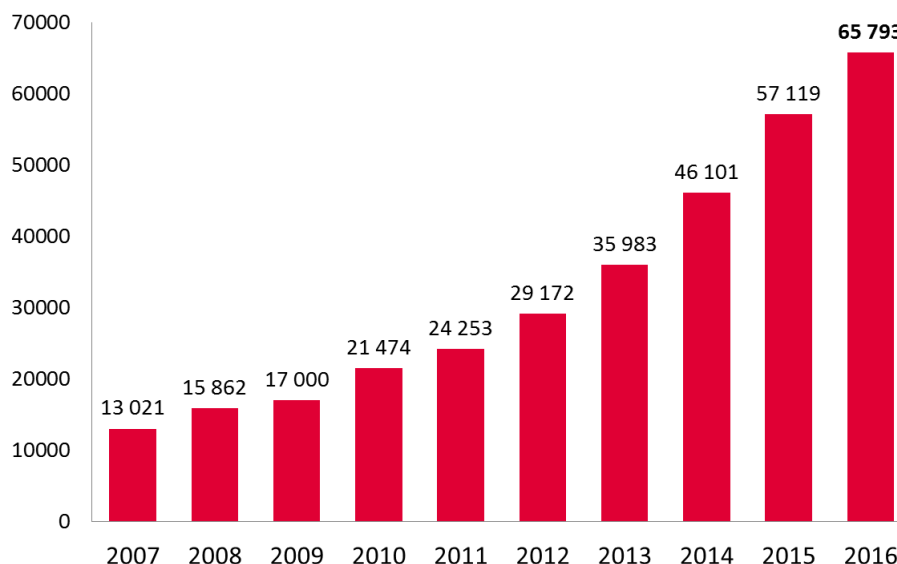
Materiał na posiedzenie Podkomisji stałej do spraw nauki i szkolnictwa wyższego

1. Zagraniczni studenci w polskich uczelniach

1.1. Dane statystyczne (mobilność pionowa¹)

Polska w ostatnim czasie notuje dynamiczny przyrost liczby obcokrajowców podejmujących studia w szkołach wyższych. Na polskich uczelniach w roku akademickim 2016/2017 studiuje na pełnym cyklu kształcenia 65,8 tys. osób z zagranicy². Oznacza to wzrost o 15% w stosunku do roku poprzedniego (wówczas 57,1 tys. studentów obcokrajowców). W zestawieniu z ogólnie spadającą liczbą studentów przekłada się to na szybki wzrost odsetka studentów obcokrajowców w gronie wszystkich studentów. Wskaźnik ten wynosi obecnie 4,88% (w roku poprzednim 4,07%).

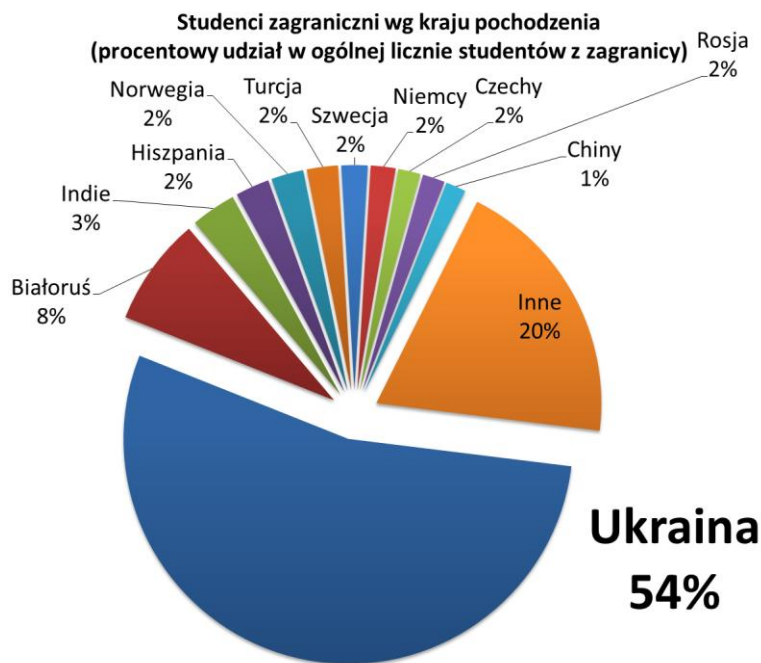
Liczba studentów zagranicznych w ostatnich 10 latach

¹ W ramach mobilności studentów wyróżnia się jej dwie podstawowe kategorie: mobilność pionową i mobilność poziomą. Mobilność pionowa (ang. *degree mobility*) to realizacja kolejnego stopnia kształcenia na innej uczelni w kraju lub za granicą. Mobilność pozioma (ang. *credit mobility*) oznacza natomiast realizację części studiów na innej uczelni w kraju lub za granicą.

² Dane GUS, stan na dzień 30 listopada 2016 r.

Na wielkość przyrostu liczby cudzoziemców decydujący wpływ ma dynamiczny w ostatnich latach wzrost liczby studentów z Ukrainy, których studiuje w Polsce obecnie ponad 35 tys. Na drugim miejscu są Białorusini (ponad 5 tys.). Kolejne najliczniej reprezentowane grupy stanowią obywatele Indii (2,1 tys.), Hiszpanii (1,6 tys.), Norwegii (1,5 tys.) oraz Turcji (1,4 tys.). Wśród krajów z których przejechało ponad tysiąc studentów znajdują się jeszcze Szwecja, Niemcy, Czechy i Rosja.

Najpopularniejsze kierunki wybierane przez studentów z zagranicy to zarządzanie (9 tys. osób), kierunek lekarski (6,4 tys.), turystyka i rekreacja (4,4 tys.), stosunki międzynarodowe (4,2 tys.), informatyka (4 tys.), ekonomia (3,5 tys.), filologia (2 tys.), logistyka (1,9 tys.), finanse i rachunkowość (1,6 tys.), dziennikarstwo i komunikacja społeczna (1,4 tys.).

Liczba studentów podejmujących studia poza krajem pochodzenia rośnie dynamicznie na całym świecie i w 2013 r. przekroczyła łącznie cztery miliony³. To ponad dwukrotnie więcej niż 15 lat wcześniej, kiedy za granicą studiowało niespełna dwa miliony studentów. W skali globalnej najpopularniejszymi krajami docelowymi dla studentów podejmujących pełne studia za granicą są kraje anglojęzyczne: Stany Zjednoczone, Wielka Brytania i Australia, które łącznie zagospodarowują ponad 1/3 globalnego rynku. Polska zajmuje w tym zestawieniu 25. miejsce z udziałem na poziomie 0,7%.

1.2. Dane statystyczne (mobilność pozioma w ramach programu Erasmus+)

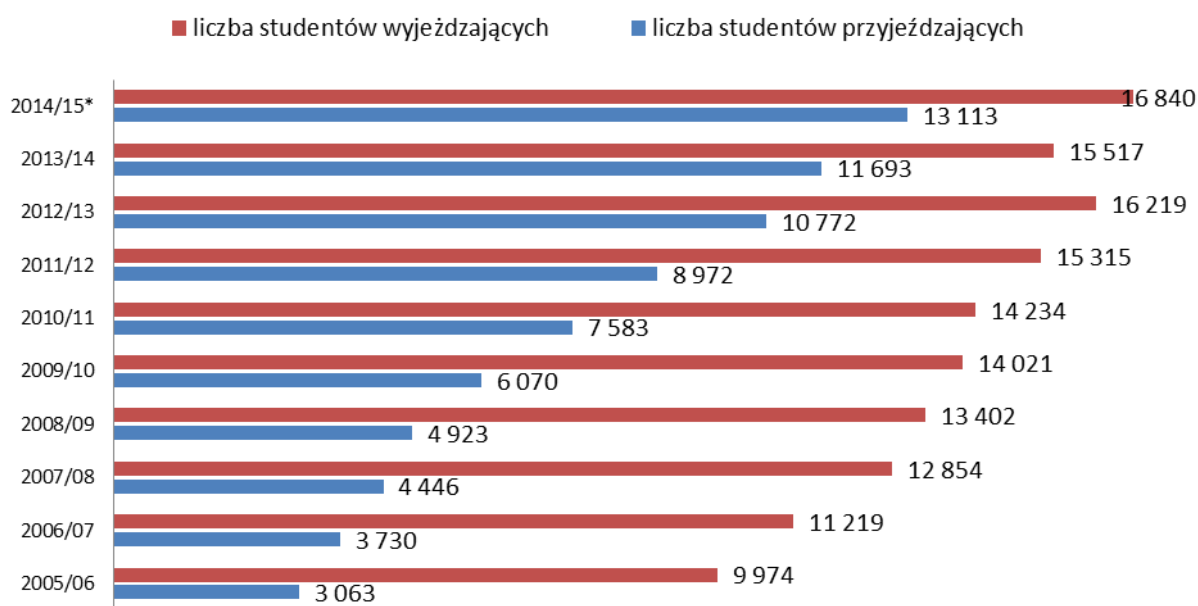
Program Erasmus+ ma kluczowe znaczenie dla rozwoju mobilności poziomej studentów. Wyjazdy na część studiów lub praktykę w przedsiębiorstwie albo instytucji w innym kraju, biorącym udział w programie, są najważniejszą formą mobilności akademickiej wspieranej w ramach Erasmusa. Odnotować należy dynamiczny wzrost liczby studentów przyjeżdżających w ramach Erasmusa do Polski – w roku akademickim 2014/2015 było to 13,1 tys. studentów

³ Dane UNESCO

(w roku akademickim 2013/2014 do Polski przyjechało 11,7 tys. studentów w ramach Erasmus⁴). Zmniejsza się dysproporcja między liczbą studentów wyjeżdżających i przyjeżdżających. W roku akademickim 2014/2015 stosunek liczby studentów przyjeżdżających do wyjeżdżających wynosił 0,78 przy 0,43 pięć lat wcześniej.

W ramach programu Erasmus+ do Polski najwięcej studentów przyjechało z Hiszpanii i Turcji. Zdecydowanie ustępują im pod tym względem kolejne państwa: Niemcy, Francja, Portugalia, Włochy.

Liczba studentów wyjeżdżających z Polski i przyjeżdżających do Polski w ramach programu Erasmus w ostatnich 10 latach

1.3. System wsparcia dla zagranicznych studentów

Rząd RP finansuje różnego rodzaju stypendia dla obcokrajowców studiujących w Polsce. Według danych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w polskich uczelniach w roku akademickim 2015/2016 kształciło się ponad 5 tys. stypendystów rządu polskiego. W grupie tej znalazło się odpowiednio: 3,3 tys. studentów (2,8 tys. na pełnym cyklu studiów oraz 0,5 tys. w ramach wymian), 0,4 tys. doktorantów (0,2 tys. na pełnym cyklu studiów oraz niespełna 0,2 tys. w ramach wymian) oraz 1,3 tys. stażystów (0,1 tys. stażystów długoterminowych i 1,2 tys. stażystów krótkoterminowych). Wśród najliczniejszych grup stypendystów rządu RP znaleźli się obywatele Ukrainy (1,4 tys. osób), Białorusi (1,35 tys. osób), Litwy (0,27 tys. osób) oraz Kazachstanu (0,18 tys. osób). Ponadto, corocznie za pośrednictwem polskich placówek dyplomatycznych i w porozumieniu z odpowiednimi instytucjami krajów pochodzenia, na stypendia (pełne, bezpłatne studia) przyjmowanych jest 100 obywateli państw Afryki subsaharyjskiej.

⁴* Dane Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, która pełni rolę Narodowej Agencji Programu Erasmus+

Zgodnie z przepisami ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym*, obywatele UE mają możliwość podejmowania kształcenia w Polsce na takich samych warunkach, jak obywatele polscy. Zasada ta dotyczy również posiadaczy Karty Polaka. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego od wielu lat prowadzi również dedykowany program stypendialny dla osób polskiego pochodzenia, w ramach którego stypendyści rządu RP mają zapewnione bezpłatne kształcenie w uczelniach publicznych oraz wypłacane co miesiąc stypendium. Ponadto, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego finansuje Program Stypendialny im. Konstantego Kalinowskiego adresowany w szczególności do aktywnych społecznie i politycznie obywateli Białorusi, którzy z powodu swojej działalności politycznej, nie mogli kontynuować kształcenia w swoim kraju. Kolejnym programem uruchomionym przez MNiSW we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych jest Program Stypendialny im. Stefana Banacha, w ramach którego oferowane są stypendia na bezpłatne studia II i III stopnia prowadzone w uczelniach publicznych, nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Celem programu jest wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego krajów Partnerstwa Wschodniego poprzez podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych obywateli tych państw. Ministerstwo Nauki wraz z Ministerstwem Spraw Zagranicznych powołało również Program Stypendialny im. Ignacego Łukasiewicza w ramach którego oferowane są stypendia na bezpłatne studia II stopnia (poprzedzone rocznym kursem przygotowawczym do podjęcia studiów w Polsce) i III stopnia prowadzone w uczelniach publicznych nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Celem programu jest wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego państw rozwijających się, poprzez podnoszenie poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych ich obywateli. Ponadto udział w programie stanowi szansę na poznanie polskiej kultury i języka. Daje możliwość nawiązania znajomości z polskimi studentami i pracownikami naukowymi polskich uczelni.

Powyższe są programami na pełne studia, natomiast funkcjonują również programy stypendialne na pobyty w ramach czasowych wymian i staży. Program stypendialny dla młodych naukowców z krajów postsowieckich skierowany jest do osób, które uzyskały dyplom w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych i mają już pewne osiągnięcia akademickie. Program obejmuje dziewięciomiesięczny staż badawczy. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego dofinansowuje również koszty dydaktyczne wakacyjnych kursów języka i kultury polskiej, organizowanych dla cudzoziemców przez wybrane w drodze konkursu ośrodki akademickie, oraz oferuje pomoc zagranicznym studentom lektoratów języka polskiego w doskonaleniu znajomości języka polskiego poprzez fundowanie stypendiów na kursy wakacyjne. Ponadto, MNiSW przeznacza środki na stypendia oferowane przez Polski Komitet ds. UNESCO. W ramach tych stypendiów odbywają się kilkumiesięczne pobyty przewidziane przede wszystkim dla obywateli Ukrainy oraz naukowców z krajów Europy Środkowo-Wschodniej realizujących staże badawcze w polskich ośrodkach naukowych w różnorodnych dziedzinach, m.in: nauk społecznych i politycznych, historii, pedagogiki, archeologii i geografii. Natomiast stypendia UNESCO/Poland kierowane są do obywateli krajów rozwijających się, w tym głównie do krajów Afryki subsaharyjskiej.

Stypendia te realizowane są w formule współfinansowania tj. przez stronę polską za pomocą środków przekazywanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz z budżetu UNESCO, które opłaca koszty podróży stypendystów i ich ubezpieczenia. Powyższe programy są adresowane do osób przyjeżdżających do Polski. Programy na wyjazdy i przyjazdy to CEEPUS (program wielostronny), programy zapisane w dwustronnych umowach rządowych bądź resortowych (lub programach wykonawczych do umów).

Warto wskazać, że Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczyło w 2016 r. na świadczenia stypendialne dla stypendystów ponad 27 mln zł (łącznie ze szkołami letnimi i programami pomocowymi). Dodatkowo w ramach dotacji dla uczelni publicznych na zadania związane z kształceniem są pokrywane koszty kształcenia stypendystów ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego.

Największa część środków budżetowych jest przeznaczana na pokrycie kosztów utrzymania młodzieży o polskim pochodzeniu (w tym zakresie łączna liczba stypendystów programu stypendialnego MNiSW w roku akademickim 2015/2016 to ok. 1850 osób, zaś w ramach programów stypendialnych adresowanych do obywateli krajów rozwijających się – kształciło się w tym samym okresie ok. 650 osób). Pozostałe przyznawane stypendia są następstwem zobowiązań zawartych w umowach międzynarodowych zawieranych przez Polskę.

2. Zagraniczni pracownicy naukowcy w polskich uczelniach

2.1. Dane statystyczne

Umiejdzynarodowienie kadry akademickiej i naukowej jest jednym z kluczowych wyznaczników umiejdzynarodowienia systemu szkolnictwa wyższego i nauki.

Poziom umiejdzynarodowienia kadry polskich uczelni rozumiany jako stosunek liczby nauczycieli akademickich obcokrajowców do nauczycieli akademickich ogółem jest jednak niski i wynosi 2,4%. W roku akademickim 2015/2016 w polskich uczelniach zatrudnionych było niespełna 2,3 tys.⁵ zagranicznych nauczycieli akademickich. Ponad połowa nauczycieli obcokrajowców wywodzi się z krajów słowiańskich: Ukrainy, Słowacji, Białorusi, Rosji i Czech, co obrazuje poniższa tabela.

Miejsce	Kraj pochodzenia nauczyciela akademickiego lub dokument wydania dokumentu tożsamości	Liczba nauczycieli akademickich	Procent ogółu nauczycieli akademickich cudzoziemców w uczelniach
1.	Ukraina	692	30,3%
2.	Słowacja	191	8,4%
3.	Niemcy	162	7,1%
4.	Białoruś	126	5,5%
5.	Rosja	116	5,1%
6.	Czechy	102	4,5%
7.	Wielka Brytania	80	3,5%
8.	Hiszpania	75	3,3%
9.	Włochy	52	2,3%
10.	Stany Zjednoczone	50	2,2%
	Liczba nauczycieli akademickich cudzoziemców w uczelniach ogółem	2283	
	Liczba nauczycieli akademickich w uczelniach ogółem	95 095	

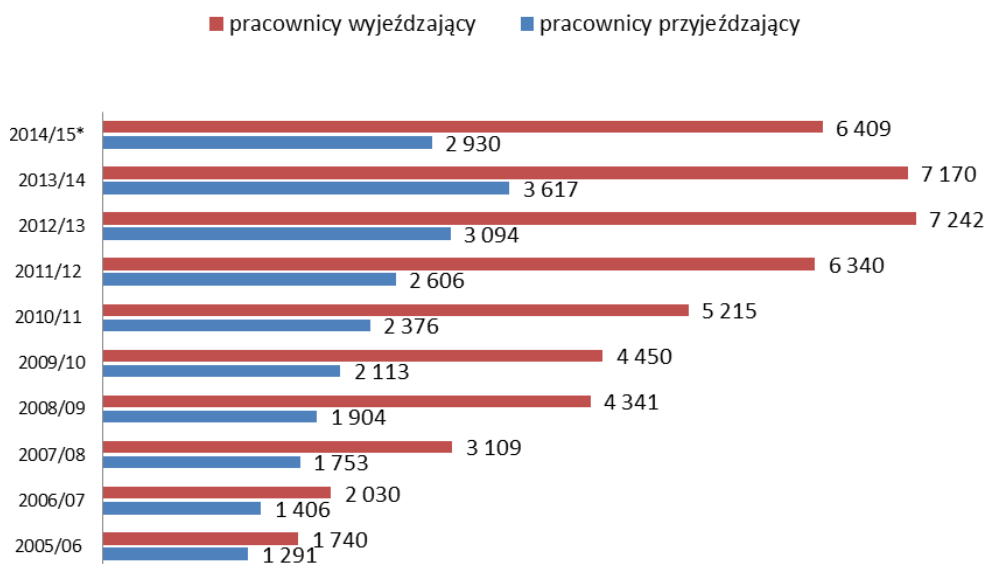
Na poziomie europejskim nie udało się wypracować definicji mobilności kadry akademickiej, która mogłaby być zastosowana do porównań międzynarodowych. W pełni porównywalne są jedynie dane dotyczące wyjazdów krótkookresowych pracowników uczelni w ramach programu Erasmus+. W ramach programu Erasmus+ wspierane są m.in. wyjazdy do zagranicznych szkół wyższych w celu prowadzenia tam zajęć dydaktycznych dla studentów i wyjazdy do zagranicznych instytucji lub przedsiębiorstw w celach szkoleniowych, trwające od dwóch dni do dwóch miesięcy.

Polska zajmuje piąte miejsce pod względem liczby nauczycieli akademickich przyjeżdżających do nas w celu prowadzenia zajęć dydaktycznych. W roku akademickim 2014/2015 odnotowano jednak spadek w porównaniu z rokiem poprzednim zarówno w przypadku pracowników wyjeżdżających (spadek z 7,1 tys. w roku akademickim 2013/2014 do 6,4 tys. w roku akademickim 2014/2015), jak i przyjeżdżających (spadek z 3,6 tys. w roku akademickim

⁵ Dane GUS, stan na dzień 31 grudnia 2015 r.

2013/2014 do 2,9 tys. w roku akademickim 2014/2015)⁶. Do Polski najczęściej przyjeżdżali pracownicy uczelni z Niemiec, Turcji (w roku akademickim 2014/2015 Turcja była już zdecydowanym liderem), Francji, Czech i Hiszpanii.

Liczba pracowników uczelni wyjeżdżających z Polski i przyjeżdżających do Polski w ramach programu Erasmus w ostatnich 10 latach

2.2. System wsparcia dla zagranicznych pracowników naukowych

System wsparcia dla zagranicznych naukowców podejmujących badania w Polsce jest rozporoszony, a działania w tym zakresie podejmują przede wszystkim same jednostki naukowe (m.in. zatrudniając na wolne stanowiska pracy lub też czasowo – na czas realizacji projektu) oraz organizacje zaangażowane w proces umiędzynarodowienia (np. Fundacja na rzecz Nauki Polskiej finansująca projekty o charakterze staży podoktorskich realizowanych przez młodych doktorów przyjeżdżających do Polski z zagranicy). Niemniej, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego jest zaangażowane w inicjatywy również w tym zakresie między innymi poprzez:

- programy dwustronne wspierające wymianę osobową naukowców przy realizacji wspólnych projektów badawczych, jak np. program z Niemcami - DAAD, Austrią, Francją, Czechami, Słowacją;
- stypendia dla cudzoziemców uczestniczących w stażach naukowych lub specjalizacyjnych w Polsce. W roku akademickim 2015/2016 tego typu wsparcie otrzymywało 1,3 tys. osób (0,1 tys. stażystów długoterminowych i 1,2 tys. stażystów krótkoterminowych);
- staże badawcze w ramach programu POLONEZ (realizowanego przez Narodowe Centrum Nauki) adresowanego do naukowców przyjeżdżających z zagranicy, którzy chcą prowadzić badania naukowe w polskich jednostkach (aktualnie trwa jego trzecia edycja, której budżet wynosi 30 mln zł).

⁶*Dane Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, która pełni rolę Narodowej Agencji Programu Erasmus+

W przypadku cudzoziemców będących obywatelami krajów trzecich, podejmowanie prowadzenia badań naukowych lub prac rozwojowych w polskiej jednostce naukowej odbywa się na podstawie umowy zawartej między cudzoziemcem a jednostką, pod warunkiem, że ta jednostka zostanie zatwierdzona w tym celu przez ministra właściwego ds. nauki, a przyjmowany naukowiec posiada środki finansowe na pokrycie kosztów utrzymania w Polsce, ewentualnych kosztów powrotu do kraju pochodzenia, oraz ubezpieczenie zdrowotne.

Osoba taka otrzymuje zezwolenie na pobyt czasowy, a umowa zawierana z jednostką przyjmującą zawierana jest jako umowa o pracę, umowa o dzieło lub umowa zlecenia. Na jej podstawie naukowiec zobowiązuje się do uczestniczenia w realizacji projektu badawczego, zaś jednostka do stworzenia naukowcowi warunków do realizacji jego zobowiązania oraz określenia wynagrodzenia naukowca i warunków jego pracy.